

IN VOGELVLUCHT

SCHANS DE KATSHAAR

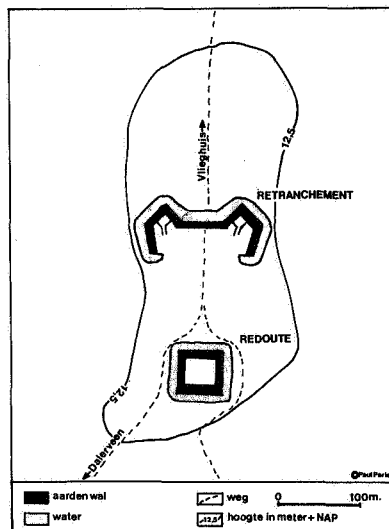
Afgezien van de voor Nederland unieke combinatie van twee verschillende aarden verdedigingswerken, vormt de Katshaar met het omliggende heideterrein een waardevol landschappelijk geheel.

Paul Paris

MILITAIRE VERSTERKINGEN ZOALS SCHANSEN werden in Drente hoofdzakelijk in de 17^e en 18^e eeuw aangelegd. Hun functie was het bewaken van belangrijke verbindingswegen, met name aan de oostgrens. In de zuidoosthoek van Drente heeft een aantal schansen gelegen die de wegen beheersten die door het onherbergzame veen naar het Drentse Plateau liepen. Voor zover nu bekend heeft ten oosten van de lijn Coevorden-Emmen een aantal schansen gelegen waarvan er nu twee als monument bewaard zijn gebleven: de Emerschans en de ten oosten van Coevorden gelegen Katshaar. Voor een goed uitzicht over de omgeving waren de schansen veelal gebouwd op hoge zandruggen. Ook de Katshaar (haar betekenis letterlijk hoge, schrale rug) is op een dekzandrug aangelegd die ook nu nog in het terrein zichtbaar is.

Over de geschiedenis en eventueel daadwerkelijk militair functioneren van de Katshaar is weinig bekend. Op een kaart uit 1681 van M. W. Thijnen zien wij voor het eerst een verdedigingswerk getekend op de plaats waar nu de Katshaar ligt. Dit werk was een zg. redoute, een vierkante schans met zijden van elk 50 meter. Deze redoute werd aangelegd op de weg Vliegghuis-Dalerveen. Ongetwijfeld was deze weg van weinig betekenis, om-

dat een vergelijkbare toegangsweg naar het Drentse Plateau door de in 1600 gebouwde

vestingstad Coevorden werd beheerst. In vergelijking met de vesting Coevorden was de Katshaar een dwerg en — zoals bronnen uit die tijd ook meldden — van onbelangrijke militaire betekenis. De Katshaar moet dan ook meer als een soort douanepost gezien worden ter controle van het doortrekkend grensverkeer.

Een versterking van de militaire betekenis vindt echter wel plaats aan het einde van de 18^e eeuw. Toen werd op ruim honderd meter zuidoostelijk van de bestaande redoute een zg. getenaillieerd retranchement gebouwd. Evenals een redoute is dit werk opgebouwd uit aarden wallen en een gracht; echter in de vorm van twee zaagtanden waarbij in elke tand een kanon werd opgesteld. Deze uitbouw van de Katshaar tot een dubbele versterking is ongetwijfeld een gevolg van de toenemende militaire dreiging uit het oosten van de Pruisische legers, in de jaren 1795-96. Niet alleen cultuurhistorisch heeft de Katshaar betekenis. Ook het omliggende heideterrein is waardevol. Dit is een restant van de ontginningen uit de dertiger jaren. In 1935 probeerde de Stichting Het Drentse Landschap het 42 ha grote heidegebied te behouden; een poging die aanvankelijk mislukte door gebrek aan geld. In de dertiger jaren is wel de schans door de Stichting Oud Drenthe aangekocht. Pas in 1961 lukte het Het Drentse Landschap het omringende heideterrein van de schans aan te kopen. Het oppervlak aan heide was toen echter al tot de helft door ontginning vermindert.

Tegenwoordig ligt het terrein van de schans — die in de jaren 1961-62 was gerestaureerd — enigszins geïsoleerd tussen de akkers. Gelegen tussen de gemeenten Coevorden, Schoonebeek en Dalen heeft de Katshaar veel te lijden onder betreding door recreanten en ook de geacintendeerdheid van het terrein oefent een grote aantrekkingskracht uit op motorcrossers. Deze recreatiedruk maakte de laatste jaren een herstel van de schans noodzakelijk. Dit herstel, dat eind 1986 door vrijwilligers van de Stichting Oud Drenthe, Stichting Landschapsbeheer Drenthe en Staatsbosbeheer (de tegenwoordige eigenaar) werd begonnen, is onlangs afgerond. Om zowel de natuur- en cultuurwaarden te behouden wordt geprobeerd de recreatie in betere banen te leiden. Tevens wordt overwogen het herstel van de vegetatie en vooral de fauna te bevorderen door aanleg van verbindingszones (beplantingen) met nabijgelegen natuurterreinen, bv. het noordelijk gelegen Dalerveense Veen.